

BELLETEN

Cilt/Vol.: 87 - Sayı/Issue: 310
Aralık/December 2023

<https://belleten.gov.tr>

Başvuru/Submitted: 18.07.2022
Kabul/Accepted: 09.01.2023

DOI: 10.37879/belleten.2023.889

Araştırma Makalesi/Research Article

Türklere Karşı Zafer Kehaneti Yahut Propaganda:
Alman Hümanisti Sebastian Brant'ın Kayzer I. Maximilian'ı Savaşa
Teşvik İçin Yazdıkları (1494-1501)

Hüseyin Onur Ercan*

Öz

Almanya'nın en önemli hümanistleri arasında yer alan Sebastian Brant, Latince ve Almanca kaleme aldığı yazılarında, ayrıca resimli broşür/el ilanı olarak dağıtılan çok sayıda şiirinde I. Maximilian'ı Kutsal Roma Alman İmparatorluğu'nu düzene sokmaya, kilisede reform yapmaya ve Fransızlar ile Türklerin yayılmasına karşı savaşımaya teşvik etmiştir. Bu makale esas itibarıyla Alman hukukçu ve hümanisti Sebastian Brant'ın özellikle Habsburg İmparatoru I. Maximilian döneminde Türkler ve İslâm aleyhine yazdığı metinlerin, tarihî arka planı gözeterek, propaganda dili ve Osmanlılara karşı sefer düzenlenmesi açısından değerlendirmesinden oluşmaktadır. Brant'ın Türk temasını işlediği ve 1494-1513 yılları arasına tekabül eden yayınları içerisinden -hâkim rengi göstermesi bakımından yeterli ölçüde fikir verici- dördü üzerinde durulmuştur: *Das Narrenschiff* (1494), *De origine* (1495), *Thurcorum terror et potentia* (1498), *Von der Vereinigung der Könige und Anschlag an die Türken* (1501). Bu yayın aralığının aslında II. Bayezid dönemine, Osmanlıların Batı politikalarına daha çok ağırlık vermeyi tercih ettiğinin görüldüğü yıllara rastlamış olması, özellikle Mora seferlerinin getirdiği hava içinde yerini bulması dikkat çekicidir. Bir başka ifadeyle dönemin atmosferinin, I.

* Dr. Öğr. Üyesi, Türk-Alman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü - Assist. Prof., Turkish-German University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Science and International Relations, İstanbul/TÜRKİYE, ercan@tau.edu.tr <https://orcid.org/0000-0001-5708-6739>

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

Maximilian dönemindeki Haçlı seferi çalışmaları bağlamı içinde olan bu literatürün ortaya çıkmasında büyük önem taşıdığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Sebastian Brant, Türk korkusu, XV. yüzyıl, propaganda, I. Maximilian, II. Bayezid.

Prophecy of Victory against the Turks or Propaganda:
The Writings of the German Humanist Sebastian Brant to Instigate
Emperor Maximilian I into War (1494-1501)

Abstract

Sebastian Brant, one of the most important German humanists, encouraged Maximilian I to rehabilitate the Holy Roman German Empire, reform the Church and fight against the expansion of the French and Turks in his writings in Latin and German as well as in his numerous poems, which he distributed as illustrated pamphlets/ flyers. This article consists mainly of an evaluation of the texts of the German jurist and humanist Sebastian Brant against the Turks and Islam, in particular during the reign of the Habsburg Emperor Maximilian I, in terms of propaganda language and the conduct of campaigns against the Ottomans, taking into account the historical background. Among Brant's publications dealing with the Turkish theme and corresponding to the period between 1494 and 1513, four that are sufficiently significant in terms of depicting the prevailing tone will be examined more closely: *Das Narrenschiff* (1494), *De origine* (1495), *Thurcorum terror et potentia* (1498), *Von der Vereinigung der Könige und Anschlag an die Türken* (1501). It is noteworthy that this publication interval actually coincided with the Bayezid II period, the years when the Ottomans were seen to have preferred to give more weight to Western policies, and that it found its place in the atmosphere brought about by the Peloponnesian campaigns. In other words, it can be stated that the atmosphere of this period was of great importance for the emergence of this literature in connection with the crusade endeavour under Maximilian I.

Keywords: Sebastian Brant, Turkphobia, XVth century, Propaganda, Maximilian I, Bayezid II.

Giriş

I. Murad zamanında Osmanlıların Rumeli'de hızlı ilerleyişleri ve ardından Yıldırım Bayezid'in 1394'ten itibaren İstanbul'u kuşatma altına alması üzerine Batı

Avrupalı Hristiyanlar gözlerini bu tarafa çevirdiler. Osmanlıların Balkanlar'daki başarısından tedirgin olan Katolik Avrupa'nın Papalığın kılavuzluğuyla Osmanlı'ya karşı düzenlediği -ve 1359'da Çanakkale Boğazı'nı Türlere kapamak için Papalık-Bizans donanmasının Gelibolu karşısında Lapseki'ye yaptığı çıkarma ile başlayan-Haçlı seferleri, defalarca bozguna uğratıldı (Niğbolu 1396, Varna 1444, II. Kosova 1448, İstanbul 1453). İnalıcık'ın ifadesiyle: "Osmanlı Türkiyesi'ne karşı 14 Haçlı seferi yapılmış veya planlanmıştır".¹ Neticede evveli ilk Haçlı seferlerine dayanan kin, nefret, düşmanlık, diğere bir ifadeyle İslâm-Hristiyanlık çatışması, yükselen bir "Türk korkusu" ile (Alm. *Türkenfurcht*)² birleşmişti.

Avrupa'da -kıtanın her yerinde aynı ölçüde olmasa da- büyük yankı uyandıran ve "özellikle İtalyan şehir devletlerinde ve Papalık'ta büyük bir şaşkınlık ve ümitsizliğe yol açan, hem doğudaki İslâm dünyası hem de batıdaki Hristiyan dünyasında kutsal bir hedef olarak algılanan"³ İstanbul'un genç bir Türk-Müslüman hükümdar tarafından 1453'teki fethinden⁴ dört yıl sonra doğan Sebastian Brant'ın⁵ böylece

- 1 Halil İnalıcık'ın Ön Söz'ünden, bk. Özlem Kumrular, *Avrupa'da Türk Düşmanlığının Kökeni: Türk Korkusu*, Doğan Kitap, İstanbul 2008, s. 11, 20.
- 2 Bu noktada Türk korkusunun zirvesini yaşadığı XVI. yüzyıl Avrupası'nı titizlikle ele almış olan Leyla Coşan'ın (16. Yüzyılda Almanların Türklere korunmak için yazdığı dualar: Tanrım Bizi Türklere Korum, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009) ve Özlem Kumrular'ın (age.) eserlerini zikretmek isterim.
- 3 Feridun M. Emecen, *Fetih ve Kıyamet 1453*, Kapı Yayınları, İstanbul 2019, s. 354.
- 4 Kumrular'ın tespitlerine göre İstanbul'un fethi sanıldığı gibi Avrupa'nın her yerinde aynı etkiyi uyandırmamıştır. Aslında beklenen bu gelişme bazı saraylarda neredeyse sempatiyle karşılanmıştır. Örneğin Levant'taki yoğun ticaretiyle zenginleşen Aragon Krallığı'ndan hoşlanmayan Kastilya Krallığı'nda hiç de deprem yaratmamıştır. Hatta fethin çok ve detaylı bilgisi İspanya'ya ulaşmamıştır, bk. Özlem Kumrular, "İslâm'ın Kılıcı-Hristiyanlığın Kalkanı: XVI. Yüzyılda Avrupa'da Türk, Müslüman ve Hz. Muhammed İmgesi", *Osmanlılar ve Avrupa: Seyahat, Karşılaşma ve Etkileşim*, ed. Seyfi Kenan, İsam Yayınları, İstanbul 2008, s. 99.
- 5 1457'de doğduğu Strazburg şehrinde 10 Mayıs 1521'de ölen Alman hümanisti, hukuk doktoru, imparatorluk danışmanı, tarihçi ve yayıncı Sebastian Brant/Brandt/Brand, 1475-1500 yılları arasında akademik kariyer için geldiği Basel'de geçirdiğinden Baselli olarak tanındı. Edebiyat, şiir ve siyaset alanlarında eserler vermiş olan Brant'ın hicivde yeni bir devir başlatan yapıtı *Das Narrenschiff* (hakkında ayrıntılı bilgi aşağıda dipnot 40'ta verilmektedir) 1494 yılında Basel'de basıldı, geniş kitlelere ulaştı ve birçok dile çevrilerek defalarca yeniden basıldı. Eserde bulunan 114 adet ahşap oyma görselin çoğu, Kutsal Roma Alman İmparatoru I. Maximilian'ın portrelerini de resmetmiş olan Alman Rönesansı'nın önde gelen sanatçısı Albrecht Dürer (1471-1528) tarafından hazırlandı. Dürer ayrıca, yaşadığı dönemde büyük bir üne kavuşan Brant'ı ölümünden kısa sıra önce bakır üzerine işlenmiş gravürle resmetti (Resim 1), bk. Joachim Knappe, "Sebastian Brant." *Deutsche Dichter der frühen Neuzeit (1450-1600): ihr Leben und Werk*, ed. Stephan Füssel, Erich Schmidt, Berlin 1993, s. 156-172. 2021 yılında 500. ölüm yıldönümü vesilesiyle Almanya'da birçok etkinlikte anılan Brant, çeşitli alanlarda eser vermiş olmakla birlikte özellikle siyasi içerikli eserleriyle hem döneminde hem de sonraları önemli bir isim olmuştur.

çocukluk ve gençlik yılları, Türk akıncılarının Avusturya ana topraklarındaki saldırıları ile açık bir tehdit altındaki Avrupa’da hâkim olan korkuyla karışık endişe ikliminde geçti. Dönemin -başta Papa II. Pius (1458-1464) olmak üzere⁶ Kilise’nin sistematik vaaz kampanyasına dayanan- anlayışına göre bu korkuyu aşmak ve “İsa Mesih’in düşmanı”nı yenmek için Hristiyan güçlerin toplanarak yeni bir Haçlı seferi hazırlanması gerektiği fikri tüm Avrupalı hükümdarlara ve kamuoyuna aşılmalıydı. “Pasif” kralların teşvik ve ikna edilmesi dinî bir vecibe ve ulu bir davaydı. Dolayısıyla bu mesele yalnızca Papalığın değil, tüm dindar münevverlerin sorumluluğundaydı.

Sebastian Brant’ın yazdıklarından, din adamlarınca empoze edilen söz konusu sorumluluğu güçlü bir biçimde hissettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Brant, XVI. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman’ın Mohaç zaferiyle başlayan Avrupa’daki fetihlerinden ve neredeyse tüm hayatı boyunca Türk tehdidi sorunuyla meşgul olmuş Martin Luther’den, hatta Makyavelli ve Erasmus’tan önce, Geç Orta Çağ ile Erken Modern Dönem başlarında Alman yazarlarının hemen hemen tümünün işlediği başlıca konulardan biri olan Türkler,⁷ ya da o zamana özgü deyimle *Güncel Türk Tehlikesi* kapsamında hem Latince hem de Almanca yazılar kaleme almıştır. Batı’da tehlikenin “güncel” olarak ifade edilmesinin başlıca askerî sebebi, Macar sınırlarına dayanmış ve Güney İtalya’ya ayak basmış olan (Otranto 1480)⁸ II. Mehmed’den sonra II. Bayezid’in de Batı’da elde ettiği başarılar olmuştur (Boğdan -Kili ve Akkırman- 1484, Arnavutluk 1492, İnebahtı 1499, Modon ve Koron 1500, Navarin 1501). Haçlı seferi konusu yine Papalığın öncülüğünde (X. Leo) Yavuz Sultan Selim döneminde fethedilen Mısır’la birlikte 1517-18 yıllarında yeniden alevlenecek, ancak Maximilian’ın Ocak 1519’daki ölümü ve başlayan

6 Papalık makamına gelmeden önce 1458’e kadar kardinal olan Enea Silvio Piccolomini henüz 1454 yılında Regensburg (Mayıs) ve Frankfurt’taki (Kasım) İmparatorluk Diyeti’nde (Alm. *Reichstag*) imparatorluk elçisi olarak Türklere karşı savaş hakkında konuşmalar (Alm. *Türkenkriegsrede*) yapmıştı. Ayrıntılı bilgi için bk. Johannes Helmraath, “Pius II. und die Türken”, *Europa und die Türken in der Renaissance*, haz. Bodo Guthmüller ve Wilhelm Kühmann, Niemeyer, Tübingen 2000, s. 92 vd.

7 Bilindiği üzere Batı literatüründe Osmanlı, daima kavmi-etnik yapısıyla, Türklükle ifade edilmiş, ülke *Turquia*, *La Turquie*, *Turkish Empire* diye anılagelmiştir; Osmanlı İmparatorluğu “Türk İmparatorluğu” şeklinde zikredilmiştir.

8 Otranto’nun 1480’de karşı karşıya kaldığı tehdit nedeniyle Georg von Ungarn *Tractatus*’unu kaleme alır. Söz konusu eser Luther, Erasmus gibi dönemin önemli hümanistlerinin ilgisini çeker. Hakkında yapılan bir çalışma için bk. Leyla Coşan, “Georgius de Hungaria ve Türkler Hakkındaki Değerlendirmelerine Bir Bakış”, *Semahat Yüksel Armağan Kitabı*, haz. Feruzan Gündoğar-Güler Mungan-Cemal Yıldız, Pegem Akademi, Ankara 2009, s. 198-207.

imparatorluk mücadelesiyle birlikte Avrupa'da büsbütün değişen konjonktüre binaen rafa kaldırılacaktır⁹. Bu girişten sonra şimdi Brant'a ve görüşlerine daha yakından bakabiliriz.

Resim 1: Sebastian Brant'ın Albrecht Dürer tarafından 1520'de bakır üzerine işlenmiş gravürü.

Kaynak: Kupferstichkabinett, Staatliche Museen zu Berlin.

1. Sebastian Brant ve Türk/İslâm Düşmanlığı

Katolik Hristiyanların başkentinde, Roma'da, 1 Mart 1462 tarihinde Papa II. Pius, *Belki Düşünürsün* (Lat. *Existimatis fortasse*) başlıklı bir vaaz/nutuk verdi. Bu vaaz, Fatih Sultan Mehmed'e karşı yeni bir Haçlı seferi düzenlenmesi adına yaptığı çok sayıda konuşmadan¹⁰ yalnızca biriydi. Hiç şüphesiz Pius, fetih sonrası Anti-Türk propagandanın en nüfuzlu temsilcisi ve fikrî temelin başat aktörlerindendi. Burada söz konusu konuşma metninin tamamını vermek yerine ana fikri sunan giriş bölümünden kısa bir pasajı nakletmek yeterli olacaktır:

“Uykusuz gecelerimizi spekülasyonlar yaparak ve bir o yana bir bu yana savrularak geçirdik. Zamanımızın musibetlerinden yakındık. Türkler şimdi Macaristan'ı, Dalmaçya'yı sürekli savaşla taciz ederken ve istedikleri her yere vahşi saldırılar düzenlerken hiçbir şey yapmadığımız için utandık.

9 Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, Kapı Yayınları, İstanbul 2021, s. 347-349. Bu Haçlı seferi planlarına ilişkin bilgi için bk. Kenneth M. Setton, *The Papacy and the Levant (1204-1571)*, C III, The American Philosophical Society, Philadelphia 1984, s. 172-194; aktaran Emecen, *aynu yer*.

10 II. Pius'un yazıya geçirilmiş toplam 80 vaaz metni birkaç yıl önce Danimarkalı Michael von Cotta-Schönberg tarafından İngilizceye çevrilerek çevrimiçi erişime açık (<https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01707661>) şekilde yayımlandı, bk. Michael von Cotta-Schönberg, *Collected Orations of Pope Pius II*, haz. ve çev. Michael von Cotta-Schönberg, 12 cilt, Scholars' Press, 2019.

Herkesin yüzünün bize karşı döndüğünü, ihmallerimizden dolayı bizi azarladığını görür gibiydik, çünkü yok edilmekte olan İncil Buyruklarının yardımına koşmadık; biz barış ve huzur içinde yaşarken Hristiyan isminin yok olmasına izin verdik. Ruhumuz galeyana geldi, öfkemiz kabardı ve yaşlı kanımız kaynadı; derhâl Türklere karşı savaş ilan etmek ve tüm gücümüzle din için savaşmak istedik¹¹.”

II. Pius, bir bakıma dönemin vaziyetine uygun biçimde eleştirisinin vurgusunu “harekete geçmemekten” yana yapmaktaydı ve bundan kendisini de hariç tutmuyordu. Gerçekten de İstanbul’un fethini takip eden uzun yıllar boyunca “Batı’da Türk tehlikesi üzerine bol bol konuşulmaktan, dinî telkinlerle Hristiyanlık için endişe duyulmaktan, parlak sözlerle manevi ruhu ikame etmekten başka herhangi bir ciddi işe kalkışılmadı¹².”

II. Pius’un konuyla ilgili bir diğer alakası, Türkleri düşman olarak gösterirken ileri sürdüğü malum hipotezidir: Türklerin kökeni meselesi. İtalyan hümanistlerin evvelce ortaya attıkları ve 1447 yılına kadar Pius’un da savunduğu Truvalılar mitinin eskimiş, zayıf ve artık işlevsiz olması karşısında -zira başta Romalılar olmak üzere birçok Avrupalı millet esasen Truvalıların soyundan gelmek iddiasındaydı- Pius, hümanist tarihçi Flavio Biondo (1392-1463) ile birlikte bu defa Türkleri İskitlere dayandırmaya çalışmaktaydı. Zira antik bir göçebe halkı olan İskitler, Batı tarih kitaplarında medeniyetsiz, barbar, zalim ve saldırgan sıfatlarıyla tanınıyordu ve kötü şöhretli bir köken olmak bakımından çok elverişliydi. Ayrıca bu sayede Osmanlılar, Roma-Hristiyanlık-Avrupa mefhumlarıyla hiçbir ilgisi olmayan “barbarlar” şeklinde ötekileştirilebilecekti¹³. Son olarak Dantevari (*İlahi Komedyası*) bir epistemik şiddet türü biçiminde¹⁴ İslâm’a ve Peygamber’e -burada nakletmeye hacet olmayan- baştan aşağıya iftira ve ağır hakaret içeren tipik bir kötüleme kampanyasını¹⁵ da yürütmüş olan Papa II. Pius, siyasi çatışmanın dinî sahada da körüklenmesine çaba göstermiştir. Onun “hiç de bilgili ve objektif olmayan”¹⁶

11 Michael Cotta-Schönberg, “Oration ‘Existimatis fortasse’ of Pope Pius II (1 March 1462, Rome)”, *Orations of Enea Silvio Piccolomini / Pope Pius II*, C. 64, haz. ve çev. Michael von Cotta-Schönberg, Scholars’ Press, 2019, s. 12.

12 Emecen, *age.*, s. 358.

13 Helmrath, *agm.*, s. 106-111.

14 Epistemik şiddetin akademik tanım ve tarifi için bk. Ömer Kemal Buhari, *Varoluşsal Tehcir: Yeni Batı ve Dönüştürücü Şiddet*, İnsan Yayınları, İstanbul 2020, s. 433-443.

15 Bu hususta bk. Özlem Kumrular, *İslam Korkusu: Kökenleri ve Türklerin Rolü*, Doğan Kitap, İstanbul 2012.

16 Robert Schwoebel, *The Shadow of the Crescent: The Renaissance Image of the Turk*, St. Martin’s Press,

argümanlarla savunduğu Türk/İslâm düşmanlığının altında yatan bir maksadın Papalığın liderliğinde bir Avrupa Birliği oluşumuna ön ayak olmak ve Kilise'nin -dolayısıyla kendisinin- iktidarını kuvvetlendirmek olduğu söylenebilir¹⁷. Bunun neticesinde Pius, Dominiken rahibi Ricoldo de Monte Croce (1243-1320) ile başlayan, Avrupa'da cehalet ve ön yargıdan kaynaklanan İslâm'a yönelik polemiklerin sonraki yüzyıllara (diyelim ki Makyavelli¹⁸ ve Voltaire) taşınmasına aracılık yapmış olması gibi Sebastian Brant ve çağdaş başka hümanistlerin düşünce sistemine zemin teşkil etmesinde, böylece İslâm'ı inceleyen düşünürlerde İslâm hakkında olası bir olumlu kanaatin oluşmasının peşinen önüne geçmekte etken olmuştur.

Türk tehlikesini gündemde tutmak, unutturmamak ve dikkat çekmek adına yoğun çabalar göstermiş olan diğer Batılı din adamı, düşünür ve yazar¹⁹ arasında bulunan Sebastian Brant, XV. yüzyılın sonuna gelinirken kolları sıvayarak hem Latince hem de Almanca yazılar kaleme almaya başladı. Brant yalnızca siyasete adanmışlığı ve dinî muhafazakarlığı ile değil, o sıralarda Alman neşriyatında yaygın olan Türk anlatımları²⁰ içinde gerek eserlerindeki yüksek ifade gücü gerekse biyografik geçmişi ile temayüz ediyordu; hukukçu ve yayıncı, ama bilhassa kayzerî danışman ve yüksek rütbeli kilise mensuplarıyla iyi ilişkiler içinde oluşu, eserlerine atfedilen yüksek değer/gösterilen rağbetin önemli bir arka planını oluşturuyordu.²¹ Brant hayattayken, eserlerinin tercüme edilmesi, Anti-Türk/İslâm propaganda faaliyetlerinin geniş yankı uyandırdığını göstermektedir.

Brant'ın Türk/İslâm düşmanlığının gerekçelerini özetleyecek olursak, müellif bir Katolik olarak, kiliseye bağlı "Katolik Hristiyan Avrupa"nın ateşli bir

New York 1967, s. 71.

- 17 II. Pius'un Avrupa Birliği oluşumunun fikir babası olabileceği tartışmaları için bk. Johannes Helmrath, "Enea Silvio Piccolomini (Pius II.) - Ein Humanist als Vater des Europagedankens?," *Europa und die Europäer. Quellen und Essays zur modernen europäischen Geschichte*, ed. Rüdiger Hohls vd., Franz Steiner, Stuttgart 2005, s. 361-366.
- 18 Pius ile Makyavelli'nin zihin dünyaları arasında -bazı farklılıklar olmakla beraber- paralellik bulunduğu örnekleriyle ortaya konmuştur, bk. Schwoebel, *age.*, s. 61.
- 19 Bk. Norman J. Housley, "Robur imperii. Mobilizing Imperial Resources for the Crusade against the Turks, 1453-1505", *Partir en croisade à la fin du Moyen Âge: Financement et logistique*, ed. Daniel Baloup-Manuel Sánchez Martínez, Presses universitaires du Midi, Toulouse 2015, s. 287-306.
- 20 Antje Foresta, *Sebastian Brant Als Historiker: Zur Perzeption des Reichs und der Christenheit im Schatten der Osmanischen Expansion*, Doktora Tezi, Albert-Ludwigs Universität, Freiburg 2004, s. 143-148.
- 21 Sebastian Schünicke, "Zu den Antitürccica Sebastian Brants." *Sebastian Brant. Forschungsbeiträge zu seinem Leben, zum "Narrenschiff" und zum übrigen Werk*, ed. Thomas Wilhemi, Schwabe & Co. AG, Basel 2002, s. 38. Bu vesileyle makalesinin dijital nüshasını paylaşma nezaketinde bulunan yazara teşekkür ederim.

savunucusuydu; ona göre Osmanlılar/Türkler/Müslümanlar yalnızca Avrupa topraklarını değil kutsallarını da çığniyordu. Binaenaleyh İslâm, Avrupa'nın (bunu Hristiyanlıkla eş anlamlı görür) baş düşmanıydı ve bu nedenle Türkler, -II. Pius'tan aynen naklederek- Hristiyan ismini önce lekelemek sonra da yok etmek amacındaydı. Türkler, müellife göre yalnızca Avrupalı kralların topraklarını ele geçiren barbarlar değil, aynı zamanda -defaatle yazdığı şekliyle- Hristiyanların "din düşmanı" idi.

Brant, Türklerden korunmanın yollarını sıralarken de -örneğin idari, askerî ve siyasi bakımdan rekabet etmeye çalışmanın zamanı geldiğini vurgulayarak- akla uygun önermelere başvurmak yerine dinî söylemi ve hamaseti ön plana çıkarmaktaydı. Brant'a göre barışın ve birliğin korunmasının şartı, Vatikan'a bağlılıktan geçiyordu. Şayet Grekler Roma'nın himayesine girip ayrıca Batı İmparatorluğu'nun üstünlüğünü tanısaydı, barbar istilâsından emin olurlardı. Ama öyle yapmadılar ve başkentlerini kaybettiler. Brant, bu bakış açısıyla İstanbul'un düşüşünden Bizans'ı suçlarken kendilerini, yani Avrupalı Hristiyanları, aklamaktaydı.

Brant'ın hedefinde önce bir üst başlık olarak "Müslümanlar", alt başlık olarak -devrin pek çok metninde yetersiz bilgi sebebiyle eş anlamlı olarak kullanılan ama kendisinin ayırdığı- "Türk" ve "Sarasın"²² halkları yer almaktadır. Müslümanlar, "tarumar olan dünyanın"²³ müsebbibidir. Brant, Arapları ve Endülüslü Emevîlerini (ifadeyi metinden aynen naklediyorum) "zararlı/zehirli" (Lat. *pestifera*) bir öğretilere sahip "sahle" bir peygamberin arkasından gitmekle itham ettikten sonra²⁴ aynı yanlışın Türkler tarafından işlendiğini iddia etmektedir. Ayrıca Brant'a göre Türklerin ve Sarasinlerin "istilâcı" olmalarının altında yatan asıl sebep, onları Hristiyan dinini yok etmek üzere Hristiyanlara karşı savaşmaya yönelmiş olan dinî öğretiler²⁵. Yazılarında ısrarla, Türklerin sahip olduğu ve "özellikle Hristiyanları hedef alan", kökeni "dinde sapkın" bir inancın varlığını ileri sürmeye çalışmıştır.

22 Batılılar tarafından Arapları ve genel olarak Müslümanları tanımlamak amacıyla kullanılan -Grekçe Sarakenos/Latince Saracenus- isim. Osmanlı Devleti'nin Bizans topraklarını fethetmesi ve Avrupa'da yayılmaya başlamasıyla birlikte XV. yüzyıldan itibaren Doğu Avrupa'da Müslümanlar için Sarasin yerine Türk tabiri yaygınlık kazanmıştır; bk. Cengiz Tomar, "Sarasinler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C 36, İstanbul 2009, s. 116; krş. Kumrular, "İslâm'ın Kılıcı", s. 111.

23 Brant bu şekilde İncil'den kıyamete dair bazı pasajları Müslümanlara tevîl etmektedir; bk. Schünicke, agm., s. 45.

24 Sebastian Brant, *De origine et conversatione bonorum regum et laude civitatis Hierosolymae*, Johann Bergmann, Basel 1495, s. 60'-61'.

25 Bk. aynı yer.

Açıkça görülmektedir ki Brant, Osmanlılarda bulunan ancak yaşadığı dönemin Avrupası'nda varlığından söz etmenin mümkün olmadığı çok dinli ve karma etnik yapıdan kaynaklanan insan gücü zenginliği ile gelişmiş askerî strateji ve teknolojiyi, emsalsiz derecede iyi uygulanan lojistiği ve başarısı bu gibi rasyonel sebeplerle açıklanabilecek fütuhati tamamen görmezden gelmiştir. Muhtemelen bu sayede nazarların Hristiyan devletlerin “açıkları”na çevrilmesinin önüne geçmeye çalışmıştır. Zaten Türklerin başarılarını da hiçbir şekilde kendilerine değil de yine Hristiyanlara, Kilise mensuplarının dinlerini boşlamalarına ve Batıların birbirlerine yeterince kenetlenmemelerine bağlamıştır.

2. Kayzer I. Maximilian'ın Sarayında

1459'da Aşağı Avusturya'da doğan ve 1477'de Burgonya Dükü, 1486'da Roma Alman Kralı, 1493'te Habsburg mevrus mülklerinin (Alm. *Erblande*) hükümdarı ünvanlarını taşıdıktan sonra 1508'de, öldüğü 11 Ocak 1519 tarihine kadar kalacağı Kutsal Roma Alman imparatorluğu makamına seçilen I. Maximilian'ın, savaş ve özellikle evlilik tercihleriyle Habsburgları Avrupa'nın büyük güçlerinden biri hâline getirdiği bilinmektedir. Babası III. Friedrich'in hayatta kalan tek oğlu, dolayısıyla gelecekteki yegâne Alman kayzeri adayı olması hasebiyle Maximilian, daha gençlik yıllarından beri birçok münevverden iltifat görmüştür. Bunlar arasında bulunan Sebastian Brant, Maximilian'ın gözüne/himayesine girmek, ona yakın olmak²⁶ ve bu sayede hem paye hem de yazdıklarında dokunulmazlık elde etmek için -bu uğurda gerek Doğu'da gerekse Batı'da kadimden beri kullanılageldiği veçhile- hükümdara methiyeler düzmeye başlamıştır.

26 Brant'ın I. Maximilian'la birkaç kez karşılaştığı bilinmektedir, bk. Knappe, agm., s. 156.

Resim 2: I. Maximilian'ın Albrecht Dürer tarafından 1519'da yapılan yağlı boya resmi²⁷

Kaynak: Gemäldegalerie, Kunsthistorisches Museum Wien, Inv. 825.

Brant'ın Maximilian'a düzdüğü ilk methiye, 1486'da Roma Alman Kralı seçimleri sırasındaydı. Şiirinde Brant, onu dünyaya barış getiren kişi olarak tanımlıyordu; onun döneminde Altın Çağ²⁸ yeniden yaşanacaktı, Maximilian dünyaya baştan başta hükmeden bir cihangirdi, babasıyla birlikte barışın ve birliğin²⁹ garantörüydü³⁰. Brant bir başka methiyesinde Maximilian'ın şan, ziyet ve

27 Tuvaldeki Latince yazı: "POTENTISSIMVS MAXIMVS ET INVICTISSIMVS CÆSAR MAXIMILIANVS / QVI CVNCTOS SVI TEMPORIS REGES ET PRINCIPES IVSTICIA PRVDENCIA / MAGNANIMITATE LIBERALITATE PRÆCIPVE VERO BELLICA LAVDE ET / ANIMI FORTITVDINE SVPERAVIT NATVS EST ANNO SALVTIS HVMANÆ / MCCCCLIX DIE MARCHII IX VIXIT ANNOS LIX MENSES IX DIES XXV / DECESSIT VERO ANNO MDXIX MENSIS IANVARIII DIE XII QVEM. DEVS / OPT MAX IN NVMERVM VIVENCIVM REFERRE VELIT"

28 Bu tanımın hangi döneme tekabül ettiği yönünde Alman düşünürler nezdinde bir ittifak olmamakla birlikte genellikle 10. yüzyılda ilk Kutsal Roma İmparatoru Büyük Otto (Otto I. der Große, 962-672) veya 13. yüzyılda Habsburg hanedanından ilk Roma Alman Kralı I. Rudolf (1273-1291) kastedilir.

29 XV. yüzyılda başta Johannes Gutenberg olmak üzere birçok yazar tarafından Avrupa Hristiyanlığını Türklere karşı birliğe zorlayarak Avrupalılık Bilinci/Avrupa Birliği ittifakı fikrini işlemek ve hayata geçirmek adına felsefi ve edebî eserler yayımlanmaya başlandı. Bunlar arasında özellikle Takvim Yazıları (Alm. *Kalenderschriften*), Yeni Gazete (Alm. *Neuen Zeytungen*) ve el ilanı (Alm. *Flugblatt/Flugzettel*) sayılabilir. Bu yayınların sayıca doruğu XVI. yüzyılda gerçekleşti. Carl Göllner'e göre bu yüzyılda Avrupa'da 2463 kitap, broşür ve el ilanı basıldı, bk. Erhan Afyoncu, *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2012, s. 665. Bilindiği üzere Mainz şehrindeki Gutenberg matbaasından günümüze ulaşmış en eski ve eksiksiz baskı 1454 yılına ait *Eyn manung der cristenheit widder die durken* adlı Türk takvimidir (Türkçesi *Hristiyanlığı Türklere karşı bir iltar*).

30 Foresta, *agt.*, s. 237-238.

erdemde -eski Roma'nın muktedir imparatorları- Trayan ve Titus'tan bile üstün olduğunu yazmıştı. Tanrıların diğer hükümdarlara bahsettiği her şey yalnızca onda mündemiçti. Birçok kral ve muktedir ona anlaşmalarla bağlıydı ve onun için silah kuşanıyordu. “Ne korkunç Türk ne kibirli Venedikli ne de başka dehşetliler”³¹ Maximilian'a boyun eğdirebilirdi³². Brant'ın bu minvalde başka başka uzun methiyesi olduğu gibi³³ I. Maximilian'a ithaf ettiği ve aşağıda zikredilen yazıları da mevcuttur.

Yıllarca süren gayreti meyvesini verecekti: Brant, hümanist eğitimini ve edebî hünerlerini sonuna kadar kullanarak gözüne kestirdiği amaca 1502'de Innsburg Sarayı'na³⁴ davet edilerek ulaştı. Burada Maximilian'ın huzurunda okuduğu şüriyle kayzerin kendisini Türk Meselesi'ne adanması yönünde bu defa yüzüne karşı telkinde bulundu. Neticede Maximilian'ın sarayında danışmanları arasında olmaya layık görüldü ve buna uygun bir biçimde ödüllendirildi. Kayzerin teveccühünü elde etmesi, artık -sınırlı da olsa- tenkitlerde bulunabileceği anlamına geliyordu. Gerçi Brant'ın Maximilian'ı -muzaffer bir komutan olacağına dair hiçbir karine bulunmamasına rağmen- tenkit ettiğinden söz etmek mümkün görünmemektedir. Maximilian, onun gözünde, şüphesiz bir sadakat ve yoğun bir tutkuyla bağlı olduğu, Roma İmparatorluğu'nun yanı sıra tüm Hristiyanlık âleminin kurtarıcısıydı. Bu bakımdan, Tanrı tarafından seçilmiş bir dünya hükümdarı olan Maximilian'a “kutlu davasında” zorluk çıkaran gerek içerideki muhalifler (Alman kral, prens ve feodal beyler) gerekse dışarıdaki hasımlar (Fransızlar ve Türkler) “din düşmanı” ve “vatan haini” idi; Brant'ın eleştirilerindeki asıl hedef kitle de bunlardı.

31 [...] *Non Cayrus, non turcus atrox, venetusve superbus* [...]

32 Foresta, *agt.*, s. 239, 242.

33 Mesela 1496 yılına ait *Von der wunderbaren Su zû Landser* başlıklı Almanca el ilanı, bk. Sebastian Brant, “Von der Vereinigung der Könige und Anschlag an die Türken”, *Flugblätter des Sebastian Brant*, ed. Paul Heitz, J. H. Ed. Heitz, Strassburg 1915, nr. 10.

34 Türklerin Steiermark (İştayer) bölgesine akın düzenleyeceklerine dair endişe üzerine I. Maximilian'ın güvenlik gerekçesiyle ikamet etmeyi tercih ettiği ve Viyana'nın yaklaşık 480 km güneybatısında yer alan Innsburg (Resim 3), Milanolu Bianca Maria Sforza (1494'de Roma Alman Kraliçesi ve Avusturya Arşidüşesi, 1508'de Kutsal Roma İmparatoriçesi) ile evliliği müddetince çoğu zaman kayzeri rezidans olarak kullanıldı. İmar faaliyetleriyle büyütülen saray ve şehir yaklaşık yirmi yıl boyunca (1490/92-1510) imparatorluğun siyaset, kültür ve sanat merkezlerinden biri oldu. 1500'lerin başından itibaren tedricen I. Maximilian'ın tercihi olmaktan çıktı, bk. Nicole Riegel, “Bausteine eines Residenzprojekts. Kaiser Maximilian I. in Innsbruck”, *The Habsburgs and their Courts in Europe 1400-1700. Between Cosmopolitanism and Regionalism*, ed. Herbert Karner vd., Palatium e-Publication 1, 2014, s. 28-32.

Resim 3: Innsburg'un 1495 yılına ait ve Albrecht Dürer imzasını taşıyan suluboya resmi.

Kaynak: Albertina Museum, Wien, Inv. 3056.

Elde ettiği yakınlık payesiyle Brant, belki de bundan sonra Maximilian'ı artık Türklere karşı bir savaşa ikna etmeye biraz daha yaklaştığını düşünmüştü. Oysa -kuvvetle muhtemel- bilmediği husus, Maximilian'ın henüz 1497'de Türklere ateşkes yapması için imparatorluk ve Avusturya tarihinde ilk defa olmak üzere İstanbul'a bir elçi (Yüzbaşı Fiume Hans von Thurn) tayin ederek Sultan II. Bayezid'e hediyeler gönderdiği ve böylece Habsburg-Osmanlı diplomatik ilişkilerini başlattığıydı³⁵. Neticede Sebastian Brant, arzu ettiği şekliyle Kayzer I. Maximilian'ın Türklere karşı bir Haçlı seferine liderlik edeceğine hiçbir zaman şahit olamayacaktı. Maximilian kendisinden iki yıl önce 1519'da öldüğünde, bu defa umutlarını Maximilian'ın 19 yaşındaki oğlu Karl'a (Şarlken/V. Karl) bağlayacaktı.

3. Brant'ın Yazılarında Türk Teması

Çok sayıda yayını olan Alman hümanistinin³⁶ etkili olduğu zaman diliminin 1490-1501 arasındaki yıllar olduğu kabul edilir. Aşağıda, Brant'ın Türk temasını işlediği

35 Franz Babinger "Zwei diplomatische Zwischenspiele im deutsch-osmanischen Staatsverkehr unter Bâjezid II. (1497 und 1504)", *Westöstliche Abhandlungen - Festschrift Rudolf Tschudi*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1954, s. 315-330. Araştırmalar, Maximilian'ın II. Bayezid'e gönderilen elçileri gizli tuttuğunu ortaya koyar. Bu konuda kapsamlı bir çalışma yapmış olan Wiesflecker'e göre ilgili diplomatik evrak kasten yok edilmiştir, bk. Hermann Wiesflecker, *Kaiser Maximilian I. Das Reich, Österreich und Europa an der Wende zur Neuzeit: Der Kaiser und seine Umwelt. Hof, Staat, Wirtschaft, Gesellschaft und Kultur*, C. 5, Böhlau, Wien 1986; s. 488. Bir önemli hadise de bundan evvel, Habsburg İmparatoru I. Maximilian'ın 1495 Nisan'ında, Macaristan Kralı II. Ulászló (1490-1516) ile Osmanlılar arasında akdedilmiş bir mütearekeye dâhil olmasıydı, bk. Hermann Wiesflecker, "Maximilians I. Türkenzug 1493/94", *Ostdeutsche Wissenschaft*, C 5, 1958, s. 174; aktaran Foresta, *agt.*, s. 183.

36 Brant'ın bibliyografyasını ihtiva edip detaylı bilgi veren müstakil bir çalışma için bk. Joachim Knappe ve Thomas Wilhelm, *Sebastian Brant Bibliographie. Werke und Überlieferungen*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden 2015.

ve 1494-1513 yılları arasına tekabül eden yayınları³⁷ içerisinde -hâkim rengi ve konuyu ele alış şeklini göstermesi bakımından yeterli ölçüde fikir verici olduğunu düşündüğüm- dördü üzerinde durulacaktır. Bu yayın aralığının aslında II. Bayezid devrine rastlanmış olması, padişahın 1495'te Cem Sultan'ın vefatıyla birlikte -artık dışarıdan gelebilecek herhangi bir tehdit beklentisinin kalmamasından dolayı- Batı politikalarına daha çok ağırlık vermeyi tercih ettiğinin görülmesi, özellikle Mora seferlerinin getirdiği hava içinde yerini bulması dikkat çekicidir³⁸. Bir başka ifadeyle dönemin atmosferinin, I. Maximilian dönemindeki Haçlı seferi çalışmaları bağlamı içinde olan bu literatürün ortaya çıkmasında büyük önem taşıdığı söylenebilir. Bu yazılar sadece I. Maximilian'ın Haçlı seferi düşünceleri bağlamında değil, Osmanlıların o sıradaki durumlarıyla da irtibatlandırılabilir.

Türk teması muhtevi ikisi Almanca, ikisi Latince dilinde yazılmış (Latince olanlar daha sonra Almancaya da tercüme edilmiştir) söz konusu dört yayın Johann Bergmann von Olpe tarafından Basel'de basılmış olup kronolojik olarak şu sıradadır: **1. *Das Narrenschiff*** (11 Şubat 1494) **2. *De origine et conversatione bonorum regum et laude civitatis Hierosolymae*** (1 Mart 1495) **3. *Thurcorum terror et potentia*** (1 Eylül 1498) **4. *Von der Vereinigung der Könige und Anschlag an die Türken*** (takriben 1501).

a. *Das Narrenschiff* (1494)³⁹

1494 yılında basılan ve *Ahmaklar Gemisi*⁴⁰ diye çevrilebilecek bu Almanca hiciv

37 Schünicke, agm., s. 37. Brant'ın 1499'da yayınladığı bir diğer ve hakkında çalışma yürütülmüş Latince bir el ilanı için bk. Nikolaus Henkel, "Ein unveröffentlichtes deutsches Flugblatt Sebastian Brants: die Klage des Friedens gegen den Krieg und die Verteidigung des Kriegs gegen den Frieden (1499)", *Grundlagen. Forschungen, Editionen und Materialien zur deutschen Literatur und Sprache*, ed. Rudolf Bentzinger, Hirtzel, Stuttgart 2013, s. 523-534. Türk tarihçilerinin, hakkında geniş literatür bulunan Brant'ın pek üzerinde durmadıkları göze çarpmaktadır.

38 Dönemin söz konusu siyasi olayları için bk. Feridun M. Emecen, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları I*, İsam Yayınları, İstanbul 2011, s. 36-39.

39 Sebastian Brant, *Das Narrenschiff*, Universitätsbibliothek Basel, UBH Ai II 22, Johann Bergmann von Olpe, Basel 1494, <https://doi.org/10.3931/e-rara-4620>.

40 Makalenin bu bölümündeki metin oluşturulurken Onur Bilge Kula'nın eserinden (*Alman Kültüründe Türk İmgesi*, C II, Gündoğan Yayınları, Ankara 1993) yararlanılmış ve şiir tercümelemi tamamen Kula'dan aktarılmıştır. Bununla birlikte Kula'nın *Das Narrenschiff* ismine verdiği *Deliler Gemisi* karşılığının yerine *Ahmaklar Gemisi* denmesinin daha doğru olacağı düşünüldüğünden bu tercih edilmiştir. Zira kökeni belirsiz "Narı" kelimesinin etimolojik anlamı *ahmak*, *aklı kat insan* (Alm. *Tor, einfältiger Mensch*) şeklindedir, bk. <https://www.dwds.de/wb/etymwb/nar>, son erişim tarihi: 28.11.2022. Türkçe sözlüklerde *ahmak* kelimesi *aklı kat*, *anlayışsız*, *kalm kafalı (kımse)*, *beyinsiz*, *aklım gereği gibi kullanamayan*, *bön* gibi kelimelerle karşılık bulmaktadır. Buna bağlı olarak ilgili tüm yerlerde Kula'nın Almanca "Narı" kelimesi için verdiği "deli" karşılığı yerine de "ahmak" (İng. *fool*) kelimesi kullanılmıştır. Son olarak, yukarıdaki açıklamalara binaen *Narrogonien* içinse *Delilerya* yerine *Ahmakistan* tercih edilmiştir.

türündeki yapıt büyük bir başarı sağlamış ve bunu uzun müddet sürdürmüştür. 1495'te bir başka hümanist Jakob Locher tarafından Latinceye çevrildikten sonra Avrupa çapında şöhret bulan bu çalışma 112 bölümden oluşur ve ahşap oyma görsellerle zenginleştirilmiştir. Almanya'nın çeşitli şehirlerinde tekrar tekrar basılmış olan bu kitap Almanların çeşitli ahmaklıklarını iğneleyici biçimde sergilerken, 98. ve 99. bölümlerinde Müslüman ve inançsız gruplar konu edilir. Brant burada Müslüman ve inançsızları bir tutarak onları “şeytanın işini” yapmakla ve Hristiyanlığın şüphesiz düşmanı olmakla itham eder, bununla da yetinmeyerek “Deccâl” (*Anti-Christ/Endchrist*) ile ilişkilendirir⁴¹.

Resim 4: *Das Narrenschiff*'in 98. bölümünün girişinde yer alan ahşap oyma görselin merkezinde bir Türk, belinde Türk (çğri) kılıcı olduğu hâlde, sarıklı ve sakallı olarak tasvir edilmiştir.

Kaynak: Johann Bergmann, Basel 1494, s. 130'.

Hicinde esasen çağının şehirleşme, sermaye birikiminin oluşumu gibi dönüşümlerini konuşturarak algıladığını gösteren Brant, burada bütün toplum kesimlerini ve meslek gruplarını eleştirel bir yaklaşımla ele alır. Yapıtında ahmakları bir gemiye doldurup *Ahmakistan*'a (*Narrogonien*) doğru yola çıkarırken, kendisi de gemide bulunur. İnsanların bilgelik edinmelerini sağlayacak yazıların her yerde bulunmasına karşın ilgisiz kalışlarını içine sindiremeyen Brant, yapıtını “her ahmağın kendini görebileceği, ahmaklar aynası” olarak nitelendirir.

41 Bu konuda yapılmış bir çalışma için bk. Peter Madsen, “Stars, Signs, and Tears: Turkish Threats, Politics, and Apocalyptic Historiography in Sebastian Brant.” *Framing ‘Turks’: Representations of Ottomans and Moors in Continental European Literature 1453-1683*, haz. Peter Madsen, *Nordic Journal of Renaissance Studies* 16, 2019, s. 69-96.

Almanların çeşitli ahmaklıklarını iğneleyici biçimde sergilerken *Yabancı Ahmaklar* (*Von vslendigen narren*) adlı hicviyede Sarasinleri, Türkleri ve inançsızları anar ve şunları yazar:

“Caymazlar ise yararsız aptallıktan / Suskun geçip giderim yanlarından.
/ Bırakın ahmaklıklarıyla baş başa kalsınlar, / Böyleleri pek anılmasınlar.
/ Bunlar Sarasinler, Türkler ve İnançsızlardır / Hristiyanlık inancından
kopanlardır.”⁴²

Brant’ın hicvinde Türkler “ahmaklıklarında direnen”, “öğüt almayan” inatçı insanlardır. Bir diğer uyaklı hicviyesi *İnancın Bozumu* (*vom abgang des glouben*) başlığını taşır ve kitaptaki 99. bölümdür⁴³. Burada Protestanları Hristiyanlığı bölmek ve sıkıntıya sokmakla suçlar. Ayrıca İslâm Peygamberini “Hristiyan öğretilerini kökten bozmak ve kirletmek”⁴⁴ ile itham ettiği gibi bir zamanlar Levant, Asya ve Afrika’da çok sayıda Hristiyan olduğunu iddia eder. Ona göre Küçük Asya ve Yunanistan’ın kaybı Hristiyanlığın en büyük ayıbyken Yedi Kiliseler’in (Hristiyanlarca kutsal yedi Ege şehri: Ephesus/Efes, Smyrna/İzmir, Pergamus/Bergama, Thyateira/Akhisar, Sardis/Salihli, Philadelphia/Alaşehir ve Laodikya/Pamukkale) Türklerin eline geçişi ise bütün dünyanın ayıbıdır. Türkler iki imparatorluğu, birçok krallığın büyük topraklarını, İstanbul ve Trabzon gibi şehirleri almış, Kärnten (Karinyola/Karanite), Hırvatistan ve Macaristan’a değin uzanmıştır: “Türkler artık çok güçlüdür / Egemenlikleri salt Akdeniz ile sınırlı değildir / Tuna kıyılarındadır orduları / Artık pek önlenemez saldırıları”⁴⁵.

Dahası Brant, kiliseleri “kirleten” ve “boyun eğdirttiği ülkelerin saymakla bitmeyeceği” Türklere karşı bir şey yapmayan Papalığa ise şu eleştiride bulunur: “Kurt ahırda / Kutsal Kilise’nin koyunlarını boğazlamakta/Ancak ne var ki çoban uykuda”⁴⁶. Sıranın Almanlara geldiğini yazdıktan sonra Almanları “öküzleri afiyetle yiye kurda ilgisiz, aldırışsız ve duyarsız” olmakla suçlar ve Almanların Türklere karşı tutumlarını “bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın” tutumuna benzetir.

42 Kula, *age.*, s. 206-207.

43 Brant, *Das Narrenschiff*, s. 131’.

44 Brant, *age.*, s. 131’.

45 Kula, *age.*, s. 208. Kula ilk mısradaki “Türkler artık çok güçlüdür” yerine –schven olsa gerek– “Türkler açık güçlüdür” yazmış, orijinal metne göre mısradaki (“Jetzt sint die Türcken also starck”; bk. Brant, *age.*, s. 132’) “artık” kelimesi uygun düşmektedir.

46 Kula, *age.*, s. 208.

Avrupa'da hemen hemen her dile çevrilen ve belki ilk “çok satan” eser olma özelliğini taşıyan hicve göre, eğer birbirlerini yemekle uğraşan Almanlarda birlik olursa, soylu Maximilian, imparatorluğu yönetecek güç ve yetenektendir; Roma İmparatorluğu tacını taşıdığı sürece, Kutsal Toprakları geri alacaktır⁴⁷. Bu yapıtta da Maximilian, Brant için tüm siyasi umutların kişilik bulmuş hâlidir. Avrupalı feodal beylere, krallara koşulsuz bir itaat çağrısını yineler; “şövalye” Maximilian onları tüm memleketlerde zaferden zafere koşturacaktır⁴⁸.

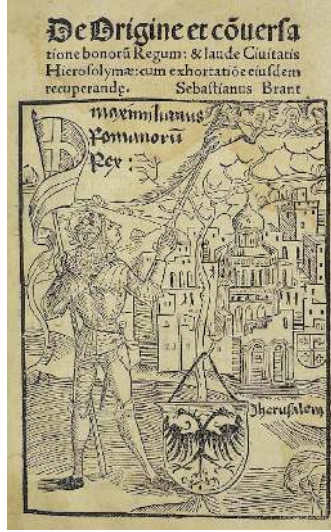
b. De origine (1495)⁴⁹

Türkçe başlığı *İyi Kralların Kökeni ve Yaşamı, Kudüs Şehrinin Övgüsü ve Onu Kurtarmaya Yönelik Tebühler* şeklinde olan 1 Mart 1495 tarihli bu yayın, girişinde Roma Alman Kralı Maximilian'a ithaf yazısı bulunan 160 varaklık bir “tarih” kitabıdır. Bu kitapta Brant, Kudüs şehrine dair Papalık propagandasına ve tarihî gerçekliklerden ziyade kendi hayal gücüne dayanan kronolojik bir kesit sunar. Brant'ın bu kitabı yazmasındaki maksadının, okuyucuya kutsal şehrin Hristiyanlık tarihi açısından önemini göstermenin yanı sıra ahlâken yanlış davranışların hangi siyasi sonuçlar doğurabileceğinin altını çizmek olduğu söylenebilir. Yazar bu kitabı Türk Meselesi'yle ilişkilendirerek Osmanlı İmparatorluğu'nun “pagan” olduğunu iddia ettiği gibi I. Maximilian'ı Türklerin elinde bulunan Kudüs'ü hedef alan bir Haçlı seferine ikna etmeye çalışmaktadır.

47 Kula, *age.*, s. 208.

48 Schünicke, *agm.*, s. 58.

49 Makalenin bu bölümünde tam adı *De origine et conversatione bonorum regum et laude civitatis Hierosolymae: cum exhortatione eiusdem recuperandae* olan Latince yayının 1518 yılında Kaspar (Caspar) Frey tarafından yapılan Almanca tercümesi kullanılmıştır, bk. *Von dem anfang vnd Wesen der hailigen Statt Jerusalem / Vnd zu welchen zeyten die selb dem außervolten volck Gottes jngegeben [...] Durch Sebastianum Brant beder Rechten Doctor. Eemals in lateinischer histori vergriffen*, Johann Knobloch, Straßburg 1518.

Resim 5: *De origine*'nin kapak resminde Roma Kralı Maximilian Kudüs fatihi olarak tasvir edilirken sol elinde Aziz Yorgi bayrağı ve sağ elinde, Tanrı'nın bulutların arasından eliyle uzattığı hurma yaprağı ve kılıç tutar.

Kaynak: Johann Bergmann, Basel 1495, s. 1^a.

De origine'de Türk tehdidinin ortaya çıkışı ve sebebi, Hz. Peygamber'in -iddiaya göre 624(!) yılındaki- doğumuna bağlanır. Ona göre "Hristiyanlar arasında dolaşmış ve zararlı/zehirli öğretisini yaymış sahte bir peygamber", Arapları körlüklerinden yararlanarak manipüle ederek kendisine bağlamıştır. Hristiyanlık inancının ve Roma İmparatorluğu'nun asıl düşmanı olan rakip bir kötücül karakter profilini çizen Brant, ona bağlı olanların savaşa susamışlığını zenginliğe ve iktidara yönelik aç gözlülüğe, ayrıca Avrupa topraklarında savaşma arzusuna dayandırmaktadır⁵⁰. Brant eleştiri oklarını, Araplardan sonra İslâm'ın "kılıçla" hızlı yayılmasını sağlayan Sarasinlere yönelterek anlatsını sürdürür. Sarasinler "kirli" ve "şereften yoksun", "kan dökücü" düşmandır. Sıra Türklere geldiğinde, okuyucunun yine kanını donduracak -Müslüman tüm halkları tarif için kullandığı- barbarlık, vahşet ve insanlık dışı manzaralar çizilir⁵¹.

İstanbul'un fethine de genişçe yer veren Brant, burada sultanı ismen (*Machmet*

50 *Von dem anfang vnd Wesen der hailigen Statt Jerusalem*, s. XLV^b-XLVI^b.

51 Burada maksadın hasıl olduğu düşüncesiyle Brant'ın söz konusu kabih anlatsını iktibas etmek yerine, manzaraya yalnızca işaret etmekle yetinilmiştir.

şeklinde) zikreder, bunu Türk saldırganlığının zirvesi olarak görür. Anlatıda bu zapt sırasında Hristiyan halkına korku salmak için -güya bizzat sultan tarafından-Bizans İmparatoru öldürülmüş ve kellesi etrafta gezdirilmiştir, sultana itaat etmeyen birçok Hristiyan bey aynı akıbete uğramıştır. Dahası, tüm soylular cânice işkencelerle katledilmiştir. Resmedilen katliamda din adamları kana boğulmuş ve rahibelerin de ırzlarına kastedilmiştir. Son olarak Bizans askerleri Türkler tarafından aşağılanmış ve yüce Hristiyanlık istihzaya uğrayarak ayaklar altına alınmıştır⁵².

De origine'de Müslümanların elinden çıktığı iddia edilen korkunç hadiselerin sorumlusu olarak Alman prens ve feodal beyler gösterilir. Brant'a göre onlar, sağır ve dilsiz birer umursamaz gürühtür. Bununla birlikte yenilgilerden sorumlu tuttuğu aynı Hristiyan -hassaten Alman- hükümdarların onurunu kurtarmak içinse Hristiyanların "günahkâr bir uykuda" olduğunu ileri sürer ve Hristiyanları -eğer elzem olan Haçlı seferine çıkılacak olursa- "vasıfsız askerlerden" oluşan düşmana karşı kesin bir galibiyet propagandasıyla yüreklendirmeye çalışır⁵³. Diğer yandan 1480'de Rodos'u başarıyla savunmuş olan Saint Jean şövalyelerinden büyük övgülerle bahseder. Fatih Sultan Mehmed'in ölümünü de zikreden Brant, bunu "Tanrı'nın merhametinin nişanesi" olarak tanımlar. *De origine*, Türk tehdidinin yakın zamanda Kral Maximilian sayesinde ortadan kalkacağı ve böylece Roma İmparatorluğu'nun kurtulacağı iddiasıyla tamamlanır.

c. Thurcorum terror et potentia (1498)⁵⁴

Sultan II. Bayezid'in saltanatında bulunduğu 1498 yılında, Sebastian Brant'ın *Varia carmina* isimindeki Latince şiir antolojisi basıldı. Burada yer alan ve Türkçesiyle *Türklerin Dehşeti ve Gücü* başlığına sahip, Maximilian'a ithaf ettiği ve yekûnu 6 varak olan şiirinde Brant, sultanın -Konstantinopolis fatihinin oğlu- ağzından Avrupalı

52 *Von dem anfang vnd Wesen der hailigen Statt Jerusalem*, s. LXXXIII^b.

53 Jean Schillinger, "Der Türkenkrieg im Werk Sebastian Brants", *Sebastian Brant (1457-1521)*, ed. Hans G. Roloff vd., Weidler, Berlin 2008, s. 179-180.

54 Sebastian Brant, "Thurcorum terror et potentia. Ad cuiusdam Leonhardi Clementis in Thurcum invecivam Sultat Othomanidae responsio: per Sebastianum Brant in honorem exhortationemque Serenissimae regiae maiestatis divi Maximiliani etcetera conficta. Anno 98 kalendas septembribus", *Varia Sebastiani Brant Carmina*, Johann Bergmann von Olpe, Basel 1498, s. 141^a-144^a. Bu şiirin ilk hâli Brant tarafından Almanca yazılmış olup el ilan olarak 1496'da basılmıştır ve I. Maximilian'a ithaf edilmiştir, bk. Sebastian Brant, *An den grosmechtigsten aller durchlichtigsten herren Maximilianum Ro(e)mischen künig. Von der wunderbaren Su zu Landser jm Sunigaw des jars MCCCCXCVj. Uff den erstentag des mertzen geboren Ein versa(e)helich uflegung Sebastiani Brant*, Sebastian Brant, Basel 1496.

Hristiyan kral, prens ve feodal beylere hitap etmek suretiyle Hristiyanları çarpıcı bir dille uyarmak yoluna gitmiştir. Brant'ın konuştuğu sultan, özetle, Hristiyan halklar nadiren barış içinde yaşadığından, Avrupalı hükümdarların kendi aralarında daima ihtilafta bulduklarını, böylece düşmanlarının önünü açtıklarını tespit etmektedir. Yine sultan bu nedenle Hristiyanların artık inançsızlıklarından ve eylemsizliklerinden ötürü cezalandırılması gerektiğini söyler.

Resim 6: Sonradan renklendirilmiş ahşap oyma görselde Türk Sultan (II. Bayezid), I. Maximilian ve birliklerinden kaçarken tasvir edilmiştir.

Kaynak: <http://dl.ub.uni-freiburg.de/diglit/brant1498/0289>, son erişim tarihi: 18.07.2022.

Şiirin biraz detayına girecek olursak anlatıda bundan sonra Türklerin şimdiye kadarki kazanımları sıralanır: Bizans, Trakya, Makedonya, Ege Denizi, Moldavya, Eflak, Selânik, Dalmaçya, Karadeniz vs. Şimdi ise sıra Litvanya, Prusya ve Lehistan'ı harap etmeye⁵⁵ gelmiştir; sıra yakında Avrupa'nın nehirlerine (Oder, Tisa, Elbe, Ren, Po vs.), yani Lehistan, Kutsal Roma Alman İmparatorluğu ve İtalya'ya gelecektir. Sultanı konuşturmaya devam eden Brant'a göre sultan, eğer Hristiyanlar kutsalı böyle ihmal ederse, Hristiyanların vahşi Türkler tarafından bu şekilde dize getirilmesini beklemeleri gerektiğini dile getiriyordu. Sultanın fetih planı, Hristiyan topraklarını savaşa boğmak yönündeydi. Taranto Limanı üzerinden Roma ele geçirilmek isteniyordu; dünyanın başkenti olan bu kadim şehir

55 Avrupa'nın kuzey-kuzeydoğusundaki bu yerlerin zikredilmesi, muhtemelen, Akkırman'ın II. Bayezid devrinde Boğdanlılardan alınmasına (4 Ağustos 1484) dayanmaktadır.

Osmanlıların eline geçecek ve şehir yeni bir Roma olacaktır. Sultanı planlarından kimse alıkoyamazdı, sultan kimseden korkmazdı, bir kişi müstesna: Roma İmparatorluğu'nun dizginlerini elinde bulunduran Habsburg Kralı I. Maximilian! Sultan ondan çekiniyordu, çünkü duyduğuna göre, Almanya ve feodal beyler kralın emrindeydi, kendisine karşı tek yürek silahlanılmıştı. Avrupa'nın topyekün bir darbesiyle Tuna, Baltık Denizi ve Boğaziçi Türk kanyla dolabilirdi. Sultan şimdi, tıpkı atası (Yıldırım) I. Bayezid'in Timur tarafından yenilgiye uğratılması gibi, I. Maximilian'a karşı kaybetmekten özellikle çekiniyordu zira Türkleri yenmek, ancak Maximilian'a nasip olacaktı. Sebastian Brant, şiirini, sultanın Roma kralı karşısında eğilmesi sahnesiyle sonlandırdı.

Thurcorum terror et potentia'da belki de en çok dikkat çeken yer, Yıldırım Bayezid'le ilgili hikâyedir. Burada Timur, Bayezid'i esir alır, kafese koyar ve onu bir hayvan gibi Asya'da dolaştırır⁵⁶. Bu sahneyi ibretlik bir hadise olarak aktaran yazarın herhâlde Maximilian'a vermek istediği mesaj, Türklerin yenilmez olmadığı ve Maximilian'ın şimdiki sultan için aynı sahneyi tekerrür ettirebileceğidir.

d. Von der Vereinigung der Könige und Anschlag an die Türken (Takriben 1501)⁵⁷

Brant'ın el ilanları arasında yer alan ve *Kralların Birleşmesi ve Türklere Saldırılması Hakkında* başlığını taşıyan bu ilan, Almanca yazılmış ve Maximilian'a ithaf edilmiş bir şiirdir. Bu şiir, 13 Ekim 1501 tarihinde bizzat Roma Alman Kralı Maximilian ile Fransa Kralı XII. Louis'yi temsilen Fransız Kardinal Georges d'Amboise, İspanyol elçi Don Juan Manuel'in şahitliğinde Trento'da (günümüzde Kuzey İtalya'da) imzalanan barış (Alm. *Trienter Vertrag/Abkommen*)⁵⁸ münasebetiyle yazılmıştır. Brant, artık Türklere karşı “el birliği” ile saldırmanın tam zamanı olduğunu, bütün Hristiyan kralların ortak amaç uğruna yekvücut olması gerektiğini, böylece azılı düşmanın mutlaka mağlup edileceğini, fevkalade kafiyeler ve akılda kalıcı mısralarla ifade eder.

56 Brant, “Thurcorum terror et potentia”, s. 144^a.

57 Brant, “Von der Vereinigung”, nr. 21.

58 Johann Friedrich Böhmer, *Regesta imperii. XIV. Ausgewählte Regesten des Kaiserreiches unter Maximilian I., 1493 – 1519*, C 3/1, ed. Hermann Wiesflecker, Böhlau, Wien 1996, s. 538, nr. 12570.

zu ewen ewiglichen kuniglicher maiestät von der vereynung der kunig und anschlag an die türcken. Schönkammer Holzt.

So ich all ding vff erbedacht
 Vff vnd abtut vnd wider acht
 Vnd ich was got ye hat bedacht
 Das hat all was mit wendy gemacht
 Das got dem ersten bass erlich
 hat got der herre godes erlich
 So vil sidi wurd vnd eras geben
 Das es allz in gluck thut sieden
 Des steten liden in hoher lobt

Der herre von meyland i t Cardinal
 Hispanum lebzig ebent
 Von dem kunig von spanen rich
 Vff siders vord er hand rich
 Den vnsichen kunig in sren handt
 Der herzog soll han von meylant
 Teylig vnd sich in wesen dafur
 So lang er lebt vnd funder jar
 Doch wari er ein merher dafin

Vnd müden kunigen vber mere
 Zuchen die yez dar willas sindt
 Die durch an schaffte vff verkundt
 Das in bodenhand in dazem
 Zuzamen linden ein gewillt siben
 Do in antissa all fursien vnd herren
 Die stet die werden sich mit wozem
 Was sie sizen die fursien gebot
 Vnd das es rüchlich für sich got
 Werd en fre thut das zu gedenkt
 O wie en gestoff sichten wazt
 Dem nisten dot on abedon
 Das chuzentatoffen siben gen
 In vnd stet vnd laut vnd gur vnd luid
 Der wuff vnd abtut vnd lunge sat
 Die wurd en sich en gewillt siben
 Was die stet wider sren wurd machen
 Was frucht rich vnd die ewenich frau
 Werd en angiffen das swaren lau
 Vnd das an sichten mit der handt
 So wazt erigen vnd angiffen
 Den schotten vnd byspanen
 Den polen vnd germanen
 Der edlen kuffen bett vnd fursien
 Vnd so vil daz vngesonnen himen
 Die vnd wozt was got godes siben
 Der beylig bapst wazt mit wessels siben
 All sime sichten daz er off schlasten
 Darnus die gaillich gaben swaren
 Hitt aplog vnd der gubel zehen
 In wazlichen wazt er nach teden
 Vnd an sich handt die cetem genden
 Den solle den dursien die do linsen

Resim 7: Brant'ın takriben 1501 yılında hazırladığı tek sayfalık el ilanından (Alm. *Flugblatt*) bir detay. Hristiyan krallar birbirlerine Tanrı'nın elinde tuttuğu bir halkaya bağlı zincirlerle tasvir edilmiştir.

Kaynak: Sebastian Brant, “Von der Vereinigung der Könige und Anschlag an die Türken”, *Flugblätter des Sebastian Brant*, ed. Paul Heitz, J. H. Ed. Heitz, Strassburg 1915, nr. 10.

Brant'ın Türkler hakkında örnek verdiğimiz yazılarından başka burada zikredilmeye değer ve apokaliptik inançları konu alan Latince bir başka yayım daha mevcuttur. Bu kitap ön sözünü yazdığı ve 7 Ocak 1498 tarihinde -yeniden-yayınladığı, ayrıca -sıradan vatandaşa da hitap etmek üzere- yaptırdığı çizimlerle anlatımı kuvvetlendirdiği meşhur *Methodius primum Olympiade* (Türkçesi *Önce Olimpos kentinin, sonra da Sür kentinin piskoposu olan Methodius*) isimli kitaptır.⁵⁹ “Apokaliptik kehanetler” yahut bir diğer ifadeyle “kıyamet senaryoları”, hem Batı hem de Doğu Orta Çağ düşünürlerinin zihin dünyalarında yer bulmuş ve alt zeminini dinî metinlerin oluşturduğu söylemlerdir. Kutsal kitaplarda “yakın” olarak ifade edilen

59 *Methodius primu[m] Olympiade: et postea Tyri civitatum episcopus. sub diocleciano Imperatore In Calcide civitate (que nigro pontum appellatur ut divus scribit hieronimus martyrio) [sic] coronatur: qui cum eruditissimus esset vir: multa edidit documenta et presertim de mundi creatione eidem in carcere revelata. passus fuit quarta decima Kalendas octobris*, Michael Furter, Basel 1498. Eserin tam adının Türkçesi: *Önce Olimpos* (Likya'da, günümüz Antalya/Kumluca) *kentinin, sonra da Sür* (Tyrus, Lübnan) *kentinin piskoposu olan Methodios, İmparator Diocletianus* (Diokles, 284-305) *döneminde, Hieronymus'un yazdığı gibi, şimdi Negroponte* (Eğriboz) *olarak adlandırılan Khalkis* (Halkis) *kentinde şehitlikle taçlandırıldı. Çok bilgili bir adam olan Methodios, özellikle zindanda kendisine vahyolunan dünyanın yaratılışı üzerine birçok öğreti yayınladı. Onun çilesi 14 Ekim'deydi*, krş. Walther Ludwig, “Eine unbekannte Variante der *Varia Carmina* Sebastian Brants und die Prophezeiungen des Ps.-Methodius. Ein Beitrag zur Türkenkriegspropaganda um 1500”, *Daphnis*, Vol. 26, 1997, s. 298.

kiyametin yorumu açık olması nedeniyle dünyadaki bazı hadiseler veya belirli tarihler⁶⁰ birer belirti olarak görülüp kıyametle ilişkilendirilmiştir. Yerasimos'un tespitlerine göre Hz. Danyal'a atfedilen ilk kıyamet yorumu V. yüzyıl sonuna (480-491) ait olmalıdır ve metin Ermenice olarak günümüze kadar gelmiştir. Öte yandan İslâmî kıyamet metinlerinin Bizans metinlerinden sonra yazıldıkları ya da en azından IX. yüzyıla ait olduklarından şüphe edilemez⁶¹.

Sebastian Brant'ın, işte bu sözü edilen metinler içerisinde ele aldığı metin, esasen VII. yüzyılda Arapların İstanbul'u kuşatması sırasında Yukarı Mezopotamya'da Süryanice yazılmış *Sözde Metodios'un Kıyameti* adlı risaledir⁶². İlk defa Köln'de 1475'te basılan bu risale,⁶³ daha sonra Dominiken rahibi Augsburglu Wolfgang Aytinger'in (1465-1513) metin üzerine yazdığı risaleyle (Alm. *Traktat*) birlikte 1496'da Augsburg'da ve nihayet 1498'de Sebastian Brant tarafından -Aytinger'in risalesini de dâhil ederek- kendisinin ön sözüyle ve editörlüğünde Basel'de Michael Furter'in matbaasında basıldı. Bu 140 sayfa hacmindeki son versiyon 1500, 1504 ve 1515 yıllarında,⁶⁴ hatta uzun yıllar sonra bile⁶⁵ tekrar tekrar basılacaktı.

Wolfgang Aytinger'in risalesi, İstanbul'un alınışı üzerine yazılmıştır. Ona göre bu hadise ile Deccâl ayağını hâlihazırda Batı Hristiyan topraklarına koymuş bulunmaktadır ve dünyanın sonuna yaklaşmıştır⁶⁶. Brant'ın 1498'de yazdığı/

60 Mesela hicrî 1000 yılının yaklaşmasıyla birlikte Osmanlılarda kıyamet beklentileri artmıştır; bk. Feridun M. Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, TTK Yayınları, Ankara 2022, s. 646.

61 Stefanos Yerasimos, *Konstantiniye ve Ayasofya Efsaneleri*, çev. Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s. 268, 273. Aynı eserde Bizans, İslâm ve Türk geleneklerinin tarihçesini okumak mümkündür; bk. s. 267-290.

62 Emecen, *Fetih ve Kıyamet*, s. 45. Bu eseri Protestanlar da (örneğin Martin Luther) kullanacaktır; bk. Coşan, *age.*, s. 69-75.

63 S. Bonaventura, *De triplici via. Pseudo-Methodius: Revelationes. De praeparatione ad missam*, Ulrich Zell, Köln 1475.

64 Antje Niederberger, "Das Bild der Türken im deutschen Humanismus am Beispiel der Werke Sebastian Brants (1456–1521)", *Das Osmanische Reich und die Habsburgermonarchie in der Neuzeit*, ed. Thomas Winkelbauer v.dğr., Böhlau, Wien 2005, s. 192.

65 1504 yılındaki Latince baskının Almanca tercümesi tam 270 yıl sonra 1774 yılında "Des heiligen Methodius Offenbarungen, welche ihm im Jahr nach Christi Geburt 225. in seinem Gefängnisse durch einen Engel gegeben worden, und wozon in dem [...] başlığıyla, bu defa 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı ile ilişkilendirilmek suretiyle tekrar karşımıza çıkmaktadır; bk. Domenico Caminer, *Geschichte des gegenwärtigen Kriegs zwischen Rußland, Polen und der Ottomannischen Pforte*, çev. Christoph Heinrich Korn ve Johann Christoph Schmidlin, 31. fasıl, Frankfurt & Leipzig 1774, s. 1-110; Hüseyin Onur Ercan, "1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı Hakkında Çağdaş Bir Kaynak", *Harf Tarihi Dergisi*, S. 6, Aralık 2022, s. 46.

66 Ayrıntılı bilgi için bk. Anastasios Lolos, *Die Apokalypse des Ps.-Methodius*, Beiträge zur klassischen

neşrettiği ön sözü okunduğunda Aytinger'e mütemayil olduğu anlaşılmaktadır. Ona göre son Roma İmparatoru Hristiyanlığın düşmanını -bu defa Osmanlı sultanını- yenip dünyadaki kötülüğe son verecek, akabinde Zeytinadağı'nda (Kudüs) Tanrı tarafından tâc ve yeryüzü krallığıyla ödüllendirilecektir⁶⁷. Rahip Aytinger, Hristiyanlığın İslâm üzerindeki söz konusu "mutlak" zaferine dair kesin bir tarih kehanetinde bile bulunmuş, İstanbul'un alınışından 56 yıl sonrasını, yani 1509 yılını öngörmüştü. Brant bu tarihin olsa olsa Maximilian'ın saltanatına denk gelebileceğine inanmaktaydı⁶⁸. Yanı sıra Brant'ın kendisi de İstanbul'un alınışına dair bir kehanette bulunmuştur. Yaptığı astrolojik hesaplamalar aynı tarihi vermektedir⁶⁹.

Netice itibarıyla Sebastian Brant'ın bir yandan siyasi ve dinî argümanlarla Avrupa kamuoyunda Türklere karşı "kaygı" ve "korku" duygularını tetiklemek, İslâm'ı "zararlı" ve "sapık" bir inanç olarak gösterip bilhassa Alman halkını İslâm'a karşı soğutmak için propaganda yaptığı, diğer yandan okuyucuya kehanetlerle moral ve umut aşılama çalıştığı görülmektedir. Bu bakımdan Türk temasını ihtiva eden tüm yazıları incelendiğinde, bunların Erken Modern Çağ'ın başlarındaki bilişsel şiddet türünün⁷⁰ sarıh ve çarpıcı örneklerinden oldukları söylenebilir. Zaten Brant, Alman tarihçi Heintzel'in ifadesiyle "(eski dönem) el ilanlarının tartışmasız ustası kabul edilmektedir⁷¹."

Sonuç

Kayzer I. Maximilian döneminde (1486/1508-1519) Avrupa kamuoyundaki ana gündem maddelerinden biri olan Türkler, Katolik âleminin ve çeşitli milletlerin hümanist temsilcileri tarafından yazılı ve sözlü olarak her fırsatta konu edilmiştir. Peki, Katolik Hristiyanların Maximilian'ın askerî ve Papalığın ruhani liderliğinde bir araya gelerek yeni bir Haçlı seferi tertiplemesi, böylece Osmanlıların

Philologie 83, Hain, Meisenheim am Glan 1976.

67 Aslında bu anlatı yalnızca Aytinger'e değil başka çağdaşlara da dayanmaktadır. Örneğin bk. Giovanni Nanni, *Glossa super Apocalypsim de statu ecclesiae et de futuris christianorum triumphis in Turcos et Saracenos*, Marcus Brandis, Leipzig 1481.

68 Madsen, agm., s. 76. Gerçi Roma Alman Kralı Maximilian henüz Roma İmparatoru değilse de Roma Kayzeri olabilecek en kuvvetli adaydı. İlginçtir ki 1509'dan bir yıl önce kayzer seçilecekti.

69 Madsen, agm., s. 77.

70 Bilişsel şiddetin tarifi için bk. Buhari, *age.*, s. 400-415.

71 Alexander Heintzel, *Propaganda im Zeitalter der Reformation. Persuasive Kommunikation im 16. Jahrhundert*, C.H. Beck, München 1978, s. 55; aktaran Werner Hoffmann, *Propagandaaspekte der Belagerung Wiens 1529 durch die Osmanen*, Doktora tezi, Universität Wien, Wien 2013, s. 59.

Avrupa'dan atılması gibi Kudüs'ün de geri alınması adına yapılan yoğun propagandaya karşılık Maximilian bilfil ne yapmıştır? diye sorulacak olursa, cevap açıktır; bu konuda sarf ettiği sözlerin ve kurduğu planların "lâfügüzaftan ibaret" olduğu anlaşılmaktadır. Oysa Maximilian'ın 1490 yılında Roma Alman Kralı iken Vatikan'da düzenlenen bir Türk Seferi Kongresi'nde söz alan elçisinin sunduğu üç cepheli sefer planı,⁷² Habsburg dünyasında çok defa basılıp senaryosunda ufak değişikliklerle kamuoyuna tekrar tekrar servis edilmişti. Maximilian, Türkler aleyhindeki hamasetle yoğrulmuş harareti siyasi propagandasıyla⁷³ esasen hem rakip krallara karşı kendi pozisyonunu kuvvetlendirdiğinin hem de Roma için vazgeçilmez bir müttefik olduğu algısını yarattığının farkında olarak, belki tebaasının nezdindeki "soylu şövalye" imajının sürmesinden yanaydı. Avrupa kamuoyu -özellikle Alman- bunun ve ara ara vuku bulan Türk akınlarının doğal sonucu olarak liderleri Maximilian'dan harekete geçmesini bekliyordu. Kaldı ki Sebastian Brant'ın Türk tehlikesi üzerine yirmi yılı aşkın bir zaman diliminde (1492-1513) yayımladıkları kronolojik sıra dikkate alınarak okunduğunda, bu beklentinin gitgide yükseldiği ve karşılanmayan beklenti neticesinde teşvikin dozunun arttığı fark edilmektedir. Bundan başka *De origine*'nin (1494) -girişte değinildiği üzere- tam da Haçlı seferi fikirlerinin yeniden alevlendiği sıralarda 12 Mart 1518 tarihinde Almanca tercümesinin neşri dikkat çekicidir⁷⁴.

Bu makalede Sebastian Brant'ın Türkler konusunda yazdıkları öne çıkarılmışsa da, Brant'ın yazdıklarına geniş perspektiften bakıldığında güttüğü esas çabanın, öncelikle bir Alman Birliği/Alman İmparatorluğu (Alm. *Reich Teutscher Nation*) ihdasına yönelik olduğu anlaşılmaktadır. XV. yüzyılda gündeme iyice oturan bu fikrin hayata geçmesi için Almanların güçlü bir rekabet içinde buldukları kadim komşuları Fransa ile Avrupa'da istikrarlı bir yayılma içindeki yeni komşuları

72 Bu plana göre kayzerin ordusu Viyana'da toplanacak ve Macaristan üzerinden Türk topraklarına doğru ilerleyecek, orta kolda İtalyan kuvvetler papanın yönetiminde Kuzey Afrika'ya saldırmak için hazır bulunacak ve bu kuvvetler sol kolda İspanyol, Fransız ve İngiliz birliklerince desteklenecek. Kuzey Afrika'nın başarılı bir şekilde emniyete alınmasını müteakiben orta ve sol koldaki birlikler Akdeniz üzerinden İstanbul'a doğru yelken açacak ve karayolundan gelecek olan kayzerî orduyla birleşerek şehri abluka altına alacak, bk. Almut Höfert, *Den Feind beschreiben. „Türkengefahr“ und europäisches Wissen über das Osmanische Reich 1450-1600*, Campus, Frankfurt am Main 2003, s. 68.

73 Bu konuda kapsamlı bir çalışma için bk. Wiesflecker, *age.*, C 5, s. 86 vd.

74 *De origine* 1512'de Kaspar Frey tarafından tercüme edilmiş ve bir ön söz yazılmışsa da ancak altı yıl sonra neşredilmiştir. Bu gecikmenin sebebi, ayrıca Brant'ın tercümenin meydana gelmesindeki rolü hatta isteği olup olmadığı bilinmemektedir. Belki Türk Meselesi'nin tekrar gündeme gelmesinden dolayı neşre sonradan da olsa onay vermiş olabilir, krş. Foresta, *agt.*, s. 29-31.

Osmanlıların Alman topraklarına yönelik tehditleri bir katalizör konumundaydı. Hiç şüphe yok ki Brant, her iki tehdidi asıl gayesi yönünde ustaca kullanmasını bildi. Brant'ın hümanist Alman çağdaşları da tarihyazımlarıyla Alman Birliği'nin oluşmasına destek olurlarken⁷⁵ bu çaba yüzyıllar boyu elden ele -1871 yılında nihayet bulana kadar- taşınacaktı.

Son kertede denilebilir ki Kayzer I. Maximilian'ı Türklere karşı savaşmaya teşvik edenlerden biri olan Brant, kayzerin Türklere karşı mutlak zafer elde edeceği yönündeki kehanetinde olmasa da, Almanları Türk tehdidine karşı uyanık tutmanın gerekliliği konusunda müteaddit kereler dile getirdiği öngörüsünde haklı çıkacaktı. Nitekim Brant'ın 1521 yılındaki ölümünden yalnızca sekiz yıl sonra muazzam büyüklükteki ordusunu yöneten yine bir Türk-Müslüman hükümdar, Kanuni Sultan Süleyman, bu defa Orta Avrupa'nın merkezinde bulunan Kutsal Roma Alman İmparatorluğu başkentinin surlarına dayanacaktı.

75 Mesela Conrad Celtis (öl. 1508), Heinrich Bebel (öl. 1518), Caspar Ursinus Velius (öl. 1539).

KAYNAKLAR

Araştırma-İnceleme, Kaynak Eserler

Afyoncu, Erhan, *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2012.

Babinger, Franz, “Zwei diplomatische Zwischenspiele im deutsch-osmanischen Staatsverkehr unter Bâjezid II. (1497 und 1504)”, *Westöstliche Abhandlungen - Festschrift Rudolf Tschudi*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1954, s. 315-330.

Böhmer, Johann Friedrich, *Regesta imperii. XIV. Ausgewählte Regesten des Kaiserreiches unter Maximilian I., 1493 - 1519*, C. 3/1, ed. Hermann Wiesflecker, Böhlau, Wien 1996.

Brant, Sebastian, *An den grosmechtigsten aller durchlichtigsten herren Maximilianum Ro(e) mischen künig Von der wunderbaren Su zu Landser jm Suntgaw des jars MCCCCXCVj. Uff den erstentag des mertzen geboren Ein versa(e)helich uflegung Sebastiani Brant*, Sebastian Brant, Basel 1496.

Brant, Sebastian, *De origine et conversatione bonorum regum et laude civitatis Hierosolymae: cum exhortatione eiusdem recuperandae*, Johann Bergmann von Olpe, Basel 1495.

Brant, Sebastian, *Das Narrenschiff*, Universitätsbibliothek Basel, UBH Ai II 22, Johann Bergmann von Olpe, Basel 1494, <https://doi.org/10.3931/e-rara-4620>.

Brant, Sebastian, “Thurcorum terror et potentia. Ad cuiusdam Leonhardi Clementis in Thurcum invectivam Sultat Othomanidae responsio: per Sebastianum Brant in honorem exhortationemque Serenissimae regiae maiestatis divi Maximiliani etcetera conficta. Anno 98 kalendas septembribus”, *Varia Sebastiani Brant Carmina*, Johann Bergmann von Olpe, Basel 1498.

Brant, Sebastian, “Von der Vereinigung der Könige und Anschlag an die Türken”, *Flugblätter des Sebastian Brant*, ed. Paul Heitz, J. H. Ed. Heitz, Strassburg 1915.

Brant, Sebastian, *Von dem anfang vnd Wesen der hailigen Statt Jerusalem / Vnd zû welchen zeyten die selb dem außerwoelten volck Gottes jngegeben wider entzogen vnd nachmals aber zûgestellt worden ist Auch allen Künigen daselbs regierēden vffung vñ abgang Vnd wie die nützlich vnder den gewalt des Türkischen tyrann kommen. Durch Sebastianum Brant beder Rechten Doctor. Eemals in lateinischer histori vergriffen 1518*, çev. Kaspar Frey, Johann Knobloch, Straßburg 1518.

Buhari, Ömer Kemal, *Varoluşsal Tehcir: Yeni Batı ve Dönüştürücü Şiddet*, İnsan Yayınları, İstanbul 2020.

Coşan, Leyla, *16. Yüzyılda Almanların Türklerden korunmak için yazdığı dualar: Tanrım Bizi Türklerden Korum*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009.

Coşan, Leyla, “Georgius de Hungaria ve Türkler Hakkındaki Değerlendirmelerine Bir Bakış”, *Semahat Yüksel Armağan Kitabı*, haz. Feruzan Gündoğar-Güler Mungan-Cemal Yıldız, Pegem Akademi, Ankara 2009, s. 198-207.

Cotta-Schönberg, Michael von, *Collected Orations of Pope Pius II*, haz. ve çev. Michael von Cotta-Schönberg, 12 cilt, Scholars’ Press, 2019.

Cotta-Schönberg, Michael von, “Oration “Existimatis fortasse” of Pope Pius II (1 March 1462, Rome)”, *Orations of Enea Silvio Piccolomini / Pope Pius II*, C 64, haz. ve çev. Michael von Cotta-Schönberg, Scholars’ Press, 2019.

Emecen, Feridun M., *Fetih ve Kıyamet 1453*, Kapı Yayınları, İstanbul 2019.

Emecen, Feridun M., *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları I*, İsam Yayınları, İstanbul 2011.

Emecen, Feridun M., *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, TTK Yayınları, Ankara 2022.

Emecen, Feridun M., *Yavuz Sultan Selim*, Kapı Yayınları, İstanbul 2021.

Ercan, Hüseyin Onur, “1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı Hakkında Çağdaş Bir Kaynak”, *Harp Tarihi Dergisi*, S. 6, Aralık 2022, s. 29-63.

Foresta, Antje, *Sebastian Brant Als Historiker: Zur Perzeption des Reichs und der Christenheit im Schatten der Osmanischen Expansion*, Doktora Tezi, Albert-Ludwigs Universität, Freiburg 2004.

Heintzel, Alexander, *Propaganda im Zeitalter der Reformation. Persuasive Kommunikation im 16. Jahrhundert*, C.H. Beck, München 1978.

Helmrath, Johannes, “Enea Silvio Piccolomini (Pius II.) - Ein Humanist als Vater des Europagedankens?”, *Europa und die Europäer. Quellen und Essays zur modernen europäischen Geschichte*, ed. Rüdiger Hohls v.dğr., Franz Steiner, Stuttgart 2005, s. 361-366.

Helmrath, Johannes, “Pius II. und die Türken”, *Europa und die Türken in der Renaissance*, haz. Bodo Guthmüller ve Wilhelm Kühlmann, Niemeyer, Tübingen 2000, s. 79-138.

Hoffmann, Werner, *Propagandaaspekte der Belagerung Wiens 1529 durch die Osmanen*, Doktora Tezi, Universität Wien, Wien 2013.

Housley, Norman J., “Robur imperii. Mobilizing Imperial Resources for the Crusade against the Turks, 1453-1505”, *Partir en croisade à la fin du Moyen Âge: Financement et logistique*, ed. Daniel Baloup ve Manuel Sánchez Martínez, Presses universitaires du Midi, Toulouse 2015, s. 287-306.

Höfert, Almut, *Den Feind beschreiben. „Türkengefahr“ und europäisches Wissen über das Osmanische Reich 1450-1600*, Campus, Frankfurt am Main 2003.

Knape, Joachim, “Sebastian Brant”, *Deutsche Dichter der frühen Neuzeit (1450 - 1600): ihr Leben und Werk*, ed. Stephan Füssel, Erich Schmidt, Berlin 1993, s. 156-172.

Kula, Onur Bilge, *Alman Kültüründe Türk İmgesi*, C. II, Gündoğan Yayınları, Ankara 1993.

Kumrular, Özlem, *Avrupa’da Türk Düşmanlığının Kökeni: Türk Korkusu*, Doğan Kitap, İstanbul 2008.

Kumrular, Özlem, “İslâm’ın Kılıcı-Hıristiyanlığın Kalkanı: XVI. Yüzyılda Avrupa’da Türk, Müslüman ve Hz. Muhammed İmgesi”, *Osmanlılar ve Avrupa: Seyahat, Karşılaşma ve Etkileşim*, ed. Seyfi Kenan, İsam Yayınları, İstanbul 2008, s. 91-131.

Lolos, Anastasios, *Die Apokalypse des Ps.-Methodios*, Beiträge zur klassischen Philologie 83, Hain, Meisenheim am Glan 1976.

Ludwig, Walther, “Eine unbekannte Variante der Varia Carmina Sebastian Brants und die Prophezeiungen des Ps.-Methodius. Ein Beitrag zur Türkenkriegspropaganda um 1500”, *Daphnis*, Vol. 26 (1997), s. 263-299.

Madsen, Peter, “Stars, Signs, and Tears: Turkish Threats, Politics, and Apocalyptic Historiography in Sebastian Brant”, *Framing ‘Turks’: Representations of Ottomans and Moors in Continental European Literature 1453-1683*, haz. Peter Madsen, *Nordic Journal of Renaissance Studies* 16, 2019, s. 69-96.

Methodius primum Olympiade: et postea Tyri civitatum episcopus. sub diocleciano Imperatore In Calcede civitate (que nigro pontum appellatur ut divus scribit hieronimus martyrio) [sic] coronatur: qui cum eruditissimus esset vir: multa edidit documenta et presertim de mundi creatione eidem in carcere revelata. passus fuit quarta decima Kalendas octobris, Michael Furter, Basel 1498.

Niederberger, Antje, “Das Bild der Türken im deutschen Humanismus am Beispiel der Werke Sebastian Brants (1456–1521)”, *Das Osmanische Reich und die Habsburgermonarchie in der Neuzeit*, ed. Thomas Winkelbauer vd., Böhlau, Wien 2005, s. 181-204.

Riegel, Nicole, “Bausteine eines Residenzprojekts. Kaiser Maximilian I. in Innsbruck”, *The Habsburgs and their Courts in Europe 1400-1700. Between Cosmopolitanism and Regionalism*, ed. Herbert Karner vd., Palatium e-Publication 1, 2014: 28-45.

Setton, Kenneth M., *The Papacy and the Levant (1204-1571)*, C III, The American Philosophical Society, Philadelphia 1984.

Schillinger, Jean, “Der Türkenkrieg im Werk Sebastian Brants”, *Sebastian Brant (1457-1521)*, ed. Hans G. Roloff vd., Weidler, Berlin 2008, s. 170-201.

Schünicke, Sebastian, “Zu den Antitürccica Sebastian Brants”, *Sebastian Brant. Forschungsbeiträge zu seinem Leben, zum “Narrenschiff” und zum übrigen Werk*, ed. Thomas Wilhemi, Schwabe & Co. AG, Basel 2002, s. 37-81.

Schwoebel, Robert, *The Shadow of the Crescent: The Renaissance Image of the Turk*, St. Martin's Press, New York 1967.

Tomar, Cengiz, “Sarasinler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C 36, İstanbul 2009, s. 116-117.

Wiesflecker, Hermann, *Kaiser Maximilian I. Das Reich, Österreich und Europa an der Wende zur Neuzeit*, 5 cilt, Böhlau, Wien 1971-1986.

Wiesflecker, Hermann, “Maximilians I. Türkenzug 1493/94”, *Ostdeutsche Wissenschaft*, C 5, 1958, s. 152-178.

Yerasimos, Stefanos, *Konstantiniye ve Ayasofya Efsaneleri*, çev. Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul 1993.

İnternet Kaynakları

<http://dl.ub.uni-freiburg.de/diglit/brant1498/0289>, son erişim tarihi: 18.07.2022.

<https://www.dwds.de/wb/etymwb/narr>, son erişim tarihi: 28.11.2022.